

КАНЦЭПТ «ТВОРЧАСЦЬ» У ПАЭЗІІ МАКСІМА ТАНКА 80-Х ГГ. XX СТ.

Максім Танк раскрыў свой шматгранны талент у такіх сферах літаратурнай дзейнасці, як паэзія, проза, публіцыстыка, пераклады, дзённікі і лісты. Адзін з самых значных канцэптаў, раскрытых у яго спадчыне ва ўсіх гэтых галінах яго літаратурных інтарэсаў, – гэта канцэпт «творчасць». У дадзеным дакладзе мы спынімся на яго паэзіі, прысвечанай гэтаму пытанню.

У вершы «Калі вы будзеце...» (1984) Максім Танк выказвае сваё паэтычнае крэда: «Калі вы будзеце, сябры, / Зноў разважаць / Аб зачашці бязгрэшным / Паэзіі, / Аб непарушнасці / Канонаў жанравых / І граматычных форм, / Аб тым, якімі мусяць быць / Элегіі, раманы, оды, / Ці аб тым, / Якім памерам / Трэба пісаць вершы, – / Паклічце і мяне. / Бо як некалі / Маэстра Дунікоўска гаварыў: / «Я ўжо чалавек стары / І хацеў бы / Памерці ад смеху» [1, с. 11–12]. Тут выказваецца ідэя неабходнасці пазбягаць залішняй цнатлівасці ў любоўнай лірыцы, заклік супраць захавання класічных форм жанравых канонаў у непарушным выглядзе і за дазвол літаратурнай грамадскай паэтам пісаць верлібрам, за што М. Танка не раз крытыкавалі калегі па пяру.

Верш «Знойдзены...» (1986) багаты на ідэі духоўна-культурнай неўміручасці вялікіх геніяў з розных сфер творчай дзейнасці чалавека: Рафаэля, Бетховена і Пушкіна. Аўтар задае рытарычнае пытанне: «Каму невядома, што яны жывуць / І творца вечна!» [1, с. 53]. Лірычны герой верша «Усё часцей прыносіць пошта...» (1987) шыра перакананы, што яго таленавітыя калегі па пяру, хто пакінуў гэты свет, – жывы: «Усё часцей прыносіць пошта: «Напішыце, калі ласка, / Успаміны / Пра сваіх сяброў...» / Чытаю пералік імён... / Бяруся пісаць, / Але пяро / З маіх рук выпадае. / Хай пішуць тыя, / Хто памёршымі / Іх лічыць» [1, с. 82]. Для паэтаў натхненне – усплёск крэатыўнай энергіі – значыць вельмі многа, бо дзякуючы яму нараджаюцца вершы, праз якія адбываецца творчая самарэалізацыя іх аўтараў. Таму і лірычны герой М. Танка хоча жыць, пакуль «...ляе маё сэрца» [1, с. 89] («Пакуль ляе сэрца», 1987). Дзякуючы магутнай моцы натхнення паэт піша вершы, абапіраючыся на свае думкі і пачуцці. Пра неабходнасць эмпатыі, здольнасці перажываць і суперажываць, каб пастаянна шліфавалася кантраснымі эмоцыямі здольнасць тварыць М. Танк піша так: «Каб не анямела / Душа скрыпкі, кажуць, / Трэба штодзённа ёй / Плакаць, смяцца. <...> Каб сэрца сэрцам / Было чалавечым, / Трэба на ўсё яму / Ўмець адклікіць» [1, с. 91] («Каб не анямела...», 1987).

У вершы «І чаго» (1986) М. Танка апісваецца, як дарослыя крычаць на малада, што ён не туды паўзе, лезе, цягнецца і бяжыць, «... Забыўшыся, / Што ў жыцці / Усе самыя цікавыя адкрыцці – / За межамі / Забароненага» [1, с. 58]. Ствараецца уражанне, што паэт праз сітуацыю з малым дзіцём выказвае ідэю неабходнасці выхавання і абмежавання ў розных сферах творчасці, у першую чаргу ў паэзіі. Можна, ён аддзяваўся на прызнанне верлібра сярод паэтаў і літаратуразнаўцаў. Або «паказваў іншым аўтарам уносіць разнастайнасць у лірыку шляхам засваення новых форм, вобразаў і жанраў. Так, напрыклад, М. Танк заяўляе пра неабходнасць пісаць на розных тэмах, пра розныя з'явы прыроды, пра жывёл і птушак, пра астранамічныя аб'екты і іншае: «З непакоем думаю / Аб тым, што з гадамі / Расце мая / Запазычанасць, / Бо хутка ж могуць / Загрукаць у дзверы / Мае крэдыторы, / Вятры і птушкі, / Зямля і зоры. / А так хацелася б / З усімі разлічыцца / І не абцяжарыць / Сваімі даўгамі / Нашчадкаў» [1, с. 63] («З непакоем думаю»). Пах як адзін са складнікаў сінестэзічнасці паэзіі аўтар раіць дадаць у лірыку. Так яна стане адчувальней, з большымі ўнушальнымі (сугестыўнымі) магчымасцямі: «Шмат ёсць пахаў-духоў. / І ўсё ж ім не зраўняцца / З пахам весніх палёў, / Лугавін-сенажацяў, / Ягднікаў, імхоў, / Ап'яняючай хвоі, / Бліскавічных дажджоў, /

Хлеба і сырадою. / Гэты пах увайшоў / Назаўжды, як замова, / Ў маё сэрца і ў кроў / Беларускага слова» [1, с. 63] («Шмат ёсць пахаў-духоў...»).

Крэда М. Танка можна лічыць ідэю неабходнасці паэту спачатку загартаваць свой характар пераадоленнем цяжкасцей і нягодаў, перш чым пісаць вершы. Гэта ідэя закладзена і ў тэкст, і ў падтэкст наступнага твора: «Прасіў: не шкадуі напачатку, / Дарога, крамністых пагоркаў, / Завяў, дажджоў, навальніцаў / І дыму ад вогнішч прагорклых, / Слупоў верставых незлічоных, / Прыстанішч цяжкіх і далёкіх, / Каб, на заканчэнні вандроўкі, / Здалася прывычнай і лёгкай. / І хай ніхто не спачувае / Мне ў розных нягодах бясконцых. / Інакш я не мог бы ніколі / Дайсці да цябе, маё сонца» [1, с. 67] («Прасіў: не шкадуі напачатку...», 1986). Апошні радок «дайсці да цябе, маё сонца» дае алузію на паэзію, бо менавіта яе М. Танк у адным з вершаў называў «імперыяй, дзе сонца не саходзіць».

Кожны сапрэчлены пісьменнік – патрыёт сваёй малой радзімы, якая дала яму прытук, магчымасць здзейсніць свае таленты на карысць суайчыннікам. У космасе роднай зямлі, Пількаўшчыны, кожная дэталі, кожны вобраз гаваркія, напоўненыя глыбокім сэнсам і дэпльымі ўспамінамі: «Як позна зразумеў, / Што на зямлі бацькоў / Няма бяздумных [мо «бяздумных»? – Т. Б.] дрэў, / Маўклівых валуноў, / Негаваркіх дароў, / Нізеньчых крыніц... / Не столькі б песень мог / Сябры, вам падарыць, / Вам і хаціне тоў / Лапцюжнага сяла, / Што некалі маёй / Калыскаю была» [1, с. 67] («Як позна зразумеў...», 1986). У сувязі з гэтым кантэкстам згадваецца слушнае выслоўе Гэта аб тым, што, каб зразумець паэта, трэба наведць яго радзіму. Прырода Айчыны пахняе на творчасць: «Ёсць на маёй Радзіме / Невычэрпныя крыніцы, / З якіх п'юць / Буслы і кнігамі, / Алешыны і лазнякі, / Маладзікі і зоры. / Нат у самую / Большую засуху / Я заўсёды / Да іх вяртаюся / З поўнымі ведромаі / Песень» [1, с. 78–79] («Ёсць на маёй Радзіме...», 1987).

Ніколі не трапляліся мне на вочы артыкулы нашых літаратуразнаўцаў пра М. Танка як пра паэта-містыка, які звяртае ўвагу на незвычайныя, цудоўныя з'явы навакольнага свету. Што датычыцца канцэпта «творчасць», згадаем верш «Я помню» (1987), дзе аўтар распавядае пра тое, што нашы продкі заўсёды клалі ў дамавіну нябожчыка прыладу яго працы. У сувязі з гэтым лірычны герой верша просіць: «Таму і мне ў час развітання / Пяро з грамніцай дайце, дзеці, / Каб напісаў я вам пра тое, / Што ўсіх чакае на тым свеце» [1, с. 82]. Лірычны герой нібыта перакананы, што іншасвет, у які трапляе душа чалавека пасля яго смерці, існуе і што творчасць магчыма і там.

У М. Танка ёсць вершы-прысвячэнні паэтам, якіх, мяркую, можна лічыць не толькі творчымі папярэднікамі і сучаснікамі, а таксама і літаратурнымі настаўнікамі і сябрамі. Згадаем такія творы, як «Багрым» (1986), «Парою паўночнай» (прысвечаны Я. Коласу і яго персанажам, 1986), «Вяршыня Кайсына Куліева» (1987), «Мікола Нагнібеда» (1987) і інш.

Такім чынам, канцэпт «творчасць» у паэзіі Максіма Танка выяўлены праз ідэю неабходнасці абнаўлення класічных жанравых форм, выхаду за іх межы, праз любоў да верлібра, ідэю неабходнасці засвойваць новыя тэмы, вобразы і жанры, выкарыстоўваць містычныя матывы, ідэю неабходнасці апяваць прыроду сваёй малой радзімы, ідэю неабходнасці ўзбагачаць паэтычную тэхніку дабаўленнем у яе элементаў сінестэзіі (у яго вершы гэта пах), ідэю неабходнасці для паэта загартоўваць свой характар цяжкімі выпрабаваннямі лёсу, ідэю неабходнасці натхнення і кантрасных эмоцый для напісання высокамастацкіх вершаў, ідэю духоўна-культурнай неўміручасці геніяльных і таленавітых асоб, ідэю неабходнасці вучыцца ў сваіх літаратурных настаўнікаў і сучаснікаў, шанаваць памяць пра іх.

ЛІТАРАТУРА

1. Танк, М. Збор твораў : у 13 т. / М. Танк / НАН Беларусі, Ін-т літаратуры імя Я. Купалы. – Мінск : Беларус. навука, 2006–2012. – Т. 6 : Вершы (1983–1995). – 2008. – 454 с.